

Режим доступа: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243877&subID=100107735,100107738,100107759#text>.

16. Уголовный кодекс Республики Польша / Науч. ред. канд. юрид. наук, доц. А.И. Лукашов, докт. юрид. наук, проф. Н.Ф. Кузнецова; вступ. Статья канд. юрид. наук, доц. А.И. Лукашова, канд. юрид. наук, проф. Э.А. Саркисовой; перевод с польского Д.А. Барилевич. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.
17. Уголовный кодекс Республики Болгария / Науч. ред. канд. юрид. наук, проф. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д.В. Милушева, А.И. Лукашова, вступ. статья И.И. Айдарова. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 298 с.
18. Уголовный кодекс Дании / Научное редактирование и предисловие С.С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им М.В. Ломоносова). Перевод с датского и английского канд. юрид. наук. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 230 с.
19. Уголовный кодекс Республики Корея [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.crime.vl.ru/index.php?p=1324&more=1&c=1&tb=1&pb>.
20. Уголовный кодекс Швеции / Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С.С. Беляева. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 320 с.
21. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.И. Коробеева, пер. с китайского Д.В. Вичикова – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 303 с.
22. Уголовный кодекс Швейцарии / Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А.В. Серебренниковой – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 350 с.
23. Уголовно-процессуальный кодекс Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 марта 2005 года). – Х.: Одиссей, 2005. – 264 с.
24. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2007 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.І. Ольховікова, О.В. Гик та ін. – К.: ТОВ «ІАМЦ АІ «СТАТУС»», 2007. – 1172 с.

УДК 343.22-055.2 (477)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ (ЖІНОЧОЇ СТАТІ), ЯКА ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИНИ В УКРАЇНІ

Скриннікова Н.С., асистент

Донецький національний університет

Стаття присвячена висвітленню соціально-демографічних ознак, культурно-освітнього статусу та емоційно-вольової характеристики особи злочинця неповнолітнього віку (жіночої статі).

Ключові слова: особа злочинця, неповнолітні, особи жіночої статі.

Скриннікова Н.С. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИЧНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО ПРЕСТУПНИКА (ЖЕНСКОГО ПОЛА), СОВЕРШАЮЩЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ В УКРАИНЕ / Донецкий национальный университет, Украина.

Статья посвящена характеристике социально-демографических признаков, культурно-образовательного статуса и эмоционально-волевой характеристики личности преступника несовершеннолетнего возраста (женского пола).

Ключевые слова: личность преступника, несовершеннолетние, лица женского пола.

Skrynnikova N.S. CRIMINAL CHARACTER EVIDENCE ZLOCHYNCHYA MINORS (FEMALE) TO COMMIT CRIMES IN UKRAYINE / Donetsk National University, Ukraine

The article deals with socio-demographic characteristics of individual juvenile offender age (female) and volitional characteristics of individual juvenile offender age (female).

Key words: individual criminals, juveniles, females.

Особа злочинця – це абстрактне поняття, за допомогою якого в кримінологічній практиці створюється загальний портрет людини, яка вчинила злочин, та яке дає змогу: 1) визначити найбільш типові негативні риси характерні конкретним злочинцям за основними кримінологічними показниками; 2) побачити, які з цих рис є найбільш поширеними в особі та безпосередньо пов'язаними зі злочинною поведінкою та її мотивацією; 3) встановити причини формування негативних властивостей та якостей особи, під впливом яких вона вчинила злочин; 4) дослідити взаємозв'язок загально-соціальних детермінантів із біологічними особливостями особи на різних етапах її соціалізації; 5) навести типологію злочинців.

У літературних джерелах зазначається, що особистісна характеристика неповнолітніх злочинців має суттєві особливості, у порівнянні з властивостями злочинців інших соціально-вікових груп. Такі особливості пов'язані з тим, що на загальні закономірності формування та поведінкової реалізації криміногенних ознак особи, що взаємодіють із певними зовнішніми факторами, суттєво впливають, як на період вікової психології (особливо її деформації), так і на специфіку соціального статусу, сфери спілкування життєдіяльності неповнолітніх та взаємодія з оточуючим середовищем [1, 59].

У даному дослідженні буде проаналізовано головні характеристики особи злочинця неповнолітнього віку (жіночої статі), які значною мірою відрізняються від дорослих жінок злочинців. Підлітковий вік у межах 11-13 років та 14-15 років є перехідним етапом у біологічному значенні. У соціальному плані підліткова фаза – це продовження первинної соціалізації. Усі підлітки цього віку – школярі, що перебувають на утриманні батьків. Соціальний статус підлітка мало чим відрізняється від дитячого. Психологічно цей вік занадто суперечливий. Юнацький вік (14 – 18 років) є третім світом, що існує між дитинством та дорослістю. Соціальне положення юнацтва неоднорідне. Юність – завершуючий етап первинної соціалізації. У нормальних умовах процес засвоєння моральних та правових норм поведінки закінчується в підлітковому віці до 14-16 років. Чим і пояснюється загальний вік кримінальної відповідальності, що встановив законодавець – 16 років.

Обраний напрямок наукового дослідження належить до пріоритетних у науці кримінального права та кримінології. Стаття виконана відповідно до плану науково-дослідної діяльності кафедри кримінального права та процесу Донецького національного університету. Тема статті узгоджується з положеннями Комплексної програми профілактики злочинності на 2001 – 2005 роки, затвердженої Указом Президента України від 25 грудня 2000 року № 1376/2000 та та Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 рр., затвердженої: Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1776., а також Комплексної програми запобігання дитячій бездоглядності в Донецькій області на 2006 – 2010 роки, затвердженої розпорядженням голови Донецької обласної державної адміністрації №340 від 24 липня 2006 року та Обласної програми запобігання дитячій бездоглядності на 2007 – 2010 роки, що була затверджена розпорядженням голови Донецької міської ради № 8/20 від 21 лютого 2007 року.

Розгляд проблеми кримінально-психологічних особливостей злочинності неповнолітніх вже здійснювався на теренах кримінологічної науки. У відчизняній кримінології цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як: Ю.А. Абросімова, О.М. Джужа, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Гришук, А.П. Закалюк, О.М. Костенко.

Але наукових праць, спеціально присвячених проблемі вивчення особи злочинця неповнолітнього віку (жіночої статі), не вивчалось. Серед праць, для яких характерний комплексний підхід до цієї проблематики, у першу чергу слід виділити роботи таких дослідників, як О.М.Ігнатов, М.І. Трофимов, І.К. Туркевич, В.І. Лановенко, А.А. Примаченко, К.К. Сперанський, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко.

У межах вивчення особи неповнолітнього злочинця проводилася велика кількість досліджень. Аналізувалися соціально-демографічні характеристики антисоціальних осіб молодіжного віку, особливості їх адаптації в суспільному середовищі, сімейне оточення, спосіб життя.

Досліджувалися також ціннісні орієнтації, властиві неповнолітнім злочинцям, особливості правосвідомості, система інтересів і потреб, самооцінка, механізм психологічного захисту та самовиправдання тощо. Усі ці наукові розробки дали можливість дійти висновку, що жодна з окремо узятих особливостей особи не здатна відрізнити злочинця від незлочинця. Було чітко встановлено, що немає єдиної, однієї властивості особи, яка б викликала відхилення поведінки й відрізняла б осіб, схильних до такої поведінки, від осіб, які дотримуються певних норм, прийнятих у суспільстві.

З огляду на особливості рис неповнолітніх злочинців (жіночої статі), які стали на шлях протиправних вчинків та вчинили злочини, перед нами стояло наступне завдання дослідити такі питання:

- 1) описати найбільш типові для досліджуваної категорії осіб злочинців соціально-демографічні ознаки, культурно-освітній статус, коло і зміст потреб та інтересів, ставлення до соціальної діяльності, ціннісні орієнтації у сфері та моралі, емоційно-вольову характеристику, стан соматичного та психологічного здоров'я;
- 2) розглянути специфіку цих кількісно-якісних показників, які вчинили злочини в м. Донецьк протягом 2003-2008 рр.
- 3) визначити ключові, інтегративні особливості, спрямованості, позиції неповнолітньої особи жіночої статі, що безпосередньо у взаємодії з навколишнім середовищем та ситуацією спонукали до вибору злочинного варіанта поведінки;
- 4) виділити основні типи неповнолітніх злочинців жіночої статі, які вчинили злочини.

Внесок дівчат неповнолітнього віку в злочинність неповнолітніх за останні п'ять років залишається відносно стабільним – 7% [2]. Протягом тривалого часу постають суперечності між хлопцями та дівчатами щодо демонстрації виняткового цинізму, надмірної жорстокості при вчиненні злочинів. Варто зазначити, що дівчата за такими показниками не поступаються хлопцям, а в окремих випадках впевнено отримують лідерство. На думку кримінологів, майже 40% насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми (як хлопцями, так і дівчатами) притаманий мотив самоствердження через абсолютну владу над жертвою, глузування над її беззахисністю, що фруструють жорстокість злочинця, виміщення гніву та агресії на безпорадній жертві [3, 20-24].

До соціально-демографічної характеристики особи неповнолітніх дівчат, які вчинили злочини, щільно прилягає їх освітньо-культурний рівень. За аналізом проведеного нами опитування засуджених неповнолітніх дівчат, встановлено, що їх освітній рівень „демонструє очевидне відставання освіченості від вікових характеристик”. Так, абсолютна більшість засуджених мають неповну середню освіту – 72%, натомість базову середню освіту на момент вчинення злочинів встигли здобути лише 15%. Середньо-спеціальну освіту мають 12% неповнолітніх дівчат, переважна більшість із них – випусники СПТУ. Початкову освіту (три класи) мали 1% опитаних респондентів, неграмотні становили 0,1% [4].

Ще за радянських часів кримінологічні дослідження злочинності неповнолітніх свідчили про фактичне відставання більшості неповнолітніх злочинців за рівнем знань, загальним розвитком та культурою, потребами та інтересами. Таке відставання є однією з головних та таких, що складно подолати, особистісних характеристик неповнолітніх дівчат. Воно значно ускладнює соціалізацію дівчат-підлітків та їх ресоціалізацію. У деяких літературних джерелах зазначається, що низька освіта та рівень культури особистості є наслідком морально-правової деформації, та потім у зворотньому напрямку впливає на свідомість та поведінку особи. Якщо поєднати наведені дані з відомостями про працевлаштування та обстановкою в сім'ї, де проживають неповнолітні дівчата, то отримуємо комплекс негативних явищ, що набуває високого криміногенного ступення [5, 19-20].

Пояснення отриманих результатів слід шукати, як вже було сказано, у площині традиційного неблагополуччя неповнолітнього середовища, вихідцями з якого є особи досліджуваної категорії, та глибинної ланки такої соціалізації, як школа. За сучасних умов якість та доступність базової середньої освіти прямо залежить як від розумово-інтелектуальних здібностей учнів, так і від ресурсних можливостей батьків. Зрозуміло, що неповнолітні дівчата з неблагополучних родин через обтяжуючу спадковість, педагогічну занедбаність, низькій

матеріальний статок, статус батьків вже на початкових етапах навчання суттєво поступаються своїм одноліткам із благополучних сімей в інтелектуальному та емоційному розвитку, що спричиняє хронічне незасвоєння шкільної програми, послаблює пізнавальний інтерес до опанування нових знань, а разом створює постать „важкого” підлітка. З цього приводу, за нашими дослідженнями, встановлено, що 72% опитаних неповнолітніх дівчат-злочинців свого часу стикалися з елементарним незрозумінням навчального матеріалу [4].

Традиційною соціально-демографічною ознакою кримінологічної характеристики особи злочинця є характеристика родин, у якій виховувалися винні неповнолітні дівчата.

Вихованці з неповної сім'ї, з дитячих будинків, вихованці родичів загалом становили понад 100% неповнолітніх осіб досліджуваної категорії. Такий негативний факт вказується у всіх дослідженнях та став історичним. Мова йде перш за все про внутрішню ситуацію в сім'ї, а саме про сімейне неблагополуччя (пияцтво, наркоманію, статеве насильство, прояви сімейної жорстокості, цинізм тощо). Інтерв'ювання засуджених у Мелітопольській колонії, де відбувають покарання 225 неповнолітніх дівчат, незначна частка з яких вчинила злочин повторно, ще раз підтвердили факт злочинності сімейного неблагополуччя [4].

Наступною складовою кримінологічної характеристики особи злочинця неповнолітнього віку (жіночої статі) є морально-психологічні якості особистості. У нашому дослідженні встановлено, що засуджені неповнолітні дівчата мали серйозні та глибокі деформації моральних та правових ціннісних орієнтацій:

- 1) на першому місці орієнтація на пристиж, авторитет у групі спілкування будь-якою ціною;
- 2) зміщення життєвих цілей у бік психологічного комфорту до групи негайного задоволення, споживацтва;
- 3) відсутність самодостатку щодо своєї природної зовнішності та фруструючі реакції на однолітків з привабливою зовнішністю;
- 4) притягнення їх до кримінальної відповідальності, а тим більше застосування суворих заходів покарання і фактичне виконання покарання їх стосовно неповнолітніх здається їм малоймовірним.

В емоційно-вольовій сфері, у неповнолітніх дівчат, які вчинили злочини, спостерігається послаблення почуття сорому, розвитку байдужого ставлення до переживань інших, фіксується нестриманість, грубість, хитрість, відсутність самокритичності. Груповим насильницьким діям неповнолітніх дівчат властива насолода від спостерігання фізичного насильства, коли зграя підлітків люто виявляють свій емоційно-вольовий афект на вже поваленому потерпілому. При цьому виявляє себе феномен дівочої агресивності та виняткової жорстокості. Можна припустити, що насильство дівчат – це, з одного боку, збочена форма самоствердження, а з іншого – адаптація до в цілому агресивного підліткового середовища. Останнім часом відбувається „мускулізація” дівчат, особливо у вихідців із соціально занедбаних сімей, набуття ними чоловічих рис характеру, засвоєння насильницьких стереотипів поведінки, що помножені на емоційно нестійку, схильну до афективних спалахів жіночої психіки, що в сукупності призводить до вчинення насильницьких злочинів. Як зазначається в наукових публікаціях, мотиваційна сфера дівчат, які вчинили злочини, характеризується відсутністю сталих далекосяжних цілей та мотивів. Багато з них відрізняються наявністю певного психологічного інфантилізму. Дівчата вчиняють злочини, граючись, не усвідомлюючи наслідків та власної відповідальності [6, 124].

Стосовно стану психічного здоров'я неповнолітніх злочинниць слід зазначити, що проведенні останнім часом дослідження свідчать про певний зв'язок насильницької злочинності неповнолітніх злочинниць з їх психічними аномаліями в межах осудності [7, 5].

Але не зважаючи на поширеність психічних розладів здоров'я неповнолітніх дівчат, має місце тенденція постійного зростання кількості та питомої ваги неповнолітніх жінок, які визнаються здоровими та такими, що не мають аномалій, та зменшується кількість та питома вага неповнолітніх з психічними аномаліями, що не виключають осудності [8, 105-120].

Так, наприклад, 17-річна Н. після зробленої операції на очі перебувала на постійному стаціонарному обліку психіатричної лікарні з відстеженням діагнозу суїцидальних

гармональних зрушень, що викликали тимчасові розлади в психіки, але не виключали її осудність. Під час відвідування її однолітками неповнолітня Н. любила слухати їхні розповіді про те, що робиться в школі, у колективі та як її подруги зустрічаються з хлопцями. Під час однієї з прогулянок неповнолітня Н. покаржилась подрузі на надто довге перебування в лікарні та бажання бути в колективі. Подруга С., не зрозумівши її намірів, не погодилася допомогти їй у втечі з лікарні, переконувавши її, що вона здорова, але треба перебути в ній до короткострокової виписки. Неповнолітня Н. роздратовалась та вдарила її по обличчю в область ока, що спричинило потерпілій С. короткочасний розлад здоров'я на 22 дні. За результатами аблаторних заключень судової психіатрії було встановлено, що неповнолітня Н. під час вчинення протиправного діяння була осудна та повністю усвідомлювала намір своїх вчинків. Порив гніву був викликаний заздрощами розповіді подруги про своє яскраве життя та неможливістю виправити своє. Також судова психіатрія зазначила, що протиправне нестримання супроводжувалося короткочасними болями живота під час менструального процесу в момент учинення протиправного діяння. Але, не зважаючи на усе викладене, неповнолітня Н. була визнана осудною та була притягнута до кримінальної відповідальності. Хоча відбування покарання їй вдалося unikнути [9].

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки:

- 1) підвищена увага до проблем злочинності серед неповнолітніх осіб жіночої статі з боку держави та суспільства обумовлена низкою факторів:
 - по-перше, неповнолітні особи жіночої статі – це особи, які перебувають у стадії формування основних ціннісних орієнтацій, життєвих позицій, морально-психологічних установок щодо пошуку свого місця в суспільстві;
 - по-друге, злочини, вчинені неповнолітніми особами жіночої статі, – це не тільки резерв дорослої злочинності в майбутньому, а жінки-злочинці – це майбутні матері, які будуть формувати позитивні або негативні риси характеру своїх дітей;
 - по-третє, протиправна поведінка неповнолітніх дівчат більше піддається корекції, ніж поведінка дорослих жінок, тому організація та втілення системи запобігання злочинній поведінці неповнолітніх дівчат забезпечить зниження рівня злочинності в майбутньому дорослої злочинності жінок та зміцнить правопорядок у суспільстві.
- 2) всебічне вивчення та ґрунтовний аналіз вчинених злочинів неповнолітніми особами жіночої статі передбачає її постійне вимірювання в масштабах усієї країни та у межах окремих регіонів.
- 3) регіональні особливості злочинів, вчинених неповнолітніми дівчатами, можна умовно поділити на декілька напрямків:
 - географічні особливості;
 - соціально-економічні особливості;
 - організаційно-правові особливості;
 - кримінально-правові особливості
- 4) аналізуючи вплив моди на протиправну поведінку неповнолітніх жінок, слід зазначити наступне. У процесі проведення запобіжних заходів впливу на середовище неповнолітніх дівчат необхідно враховувати стійкий та гнучкий зв'язок злочинності та молодіжної моди. З'ясувавши фактори впливу моди, що проявляється у стилі життя, можна більш точно та направлено розробляти заходи запобігання протиправній поведінці неповнолітніх осіб жіночої статі.
- 5) протиправна поведінка неповнолітніх дівчат більше піддається корекції, ніж поведінка неповнолітніх хлопців, а тим більше дорослих жінок, тому організація та втілення системи запобігання злочинній поведінці неповнолітніх дівчат забезпечить зниження рівня злочинності в майбутньому та зміцнить правопорядок у суспільстві.
- 6) боротьба з проявами злочинної поведінки неповнолітніх жінок може бути достатньо ефективною тільки тоді, коли вона ведеться із застосуванням науково-обґрунтованих методів та засобів.

Знання вищезгаданих властивостей дозволяє надати найбільш глибоку і цілісну характеристику особи неповнолітнього злочинця (жіночої статі), розкрити сутність мотивації злочинної поведінки. Такі знання нададуть можливість обрати необхідні форми та засоби впливу на особистість неповнолітніх жінок для найбільш ефективної боротьби з протиправною, злочинною поведінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яковлев А.М. Некоторые теоретические вопросы общей методики изучения личности преступника / Яковлев А.М. – М.: Московский национальный университет, 1965. – 178 с.
2. Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 2004 - 2008 рр. частина 5. / МВС України, управління оперативної інформації. – Київ, 2008. – С. 23.
3. Доронин Г.Н. Предупреждение насильственных преступлений несовершеннолетних / Доронин Г.Н. – Томск, изд-во Томского ун-та, 1984. – 122 с.
4. Результати проведеного анкетування серед засуджених неповнолітніх осіб жіночої статі у Мелітопільській колонії для неповнолітніх дівчат / Анкетування проведене автором статті на 225 респондентів віком від 14-17 років, 2009.
5. Голіна В.В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений / Голіна В.В. – К.: УМЮОВО, 1989. – 69 с.
6. Подільчак О.М. Особливості злочинності неповнолітніх жінок / Подільчак О.М. – Х.: Національна юридична академія, 2004. – 124 с.
7. Ходимчук О.О. Насильницька злочинність осіб з психічними аномаліями та їх запобігання. автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юр.наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.О. Ходимчук. – К., 2005. – 18 с.
8. Голіна В. Проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх з психічними аномаліями / В. Голіна, В. Ємеянов, П. Петрюк // Право України. – 2005. – № 10. – С. 74-76; Криминологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження. – С. 105-120.
9. Амбулаторная лечебно-реабилитационная программа «Путь к выздоровлению» для больных патологического профиля: метод. рекомендации / под общ. ред. д.м.н. проф. Л.Н. Юрьевой. – Днепропетровск: «Наука», 2003. – 25 с.

УДК 343.13 (477)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Сюр С.В., викладач

Поліцейська фінансово-правова академія

У статті на підставі вивчення наукової літератури, законодавчих актів аналізується правове регулювання професійно-технічного навчання засуджених до покарання у виді позбавлення волі.

Ключові слова: професійно-технічне навчання, засуджені, покарання, позбавлення волі.

Сюр С.В. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ / Полицейская финансово-правовая академия, Украина

В статье на основании исследования научной литературы, законодательных актов анализируется правовое регулирование профессионально-технического обучения осужденных к наказанию в виде лишения свободы.

Ключевые слова: профессионально-техническое обучение, осужденные, наказание, лишения свободы.